

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

► Ενότητα 3: Οι τροχιές της ιστορίας II

Χαρίλαος Εξερτζόγλου

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- ▶ Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- ▶ Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- ▶ Στην ενότητα αυτή θα συνεχίσουμε την παρουσίαση της διαμόρφωσης της ιστοριογραφίας μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τις συνέπειες που επέφερε στη σύλληψη και βίωση του χρόνου και τις επιδράσεις τους στην ιστοριογραφία.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Στην προηγούμενη ενότητα αναφερθήκαμε στο ευρύτερο πολιτισμικό και επιστημολογικό κλίμα που επηρέασε την διαμόρφωση της ιστορίας ως επιστήμης. Το πολιτικό κλίμα που ευνοούσε την συγκρότηση εθνι(κιστι)κών ιστορικών αφηγημάτων αλλά και τις επιστημολογικές αναζητήσεις και μεθοδολογικές συζητήσεις ανάμεσα στους ιστορικούς.
- ▶ Η έκρηξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου συνοδεύτηκε από μια έκρηξη σωβινισμού που αγκάλιασε όχι μόνο τις ευρύτερες λαϊκές μάζες αλλά και την πλειοψηφία των διανοουμένων. Ελάχιστοι διανοούμενοι αντιτάχθηκαν στον πόλεμο που θεωρήθηκε ως μια ρομαντική περιπέτεια που θα ενίσχυε την ψυχή των εθνών και αναδείκνυε το μεγαλείο της θυσίας για την πατρίδα.
- ▶ Η έκρηξη του ΑΠΠ, το τρομακτικό κόστος του, η διάλυση ολόκληρου του ευρωπαϊκού συστήματος αυτοκρατοριών, η σοβιετική επανάσταση (1917) και αργότερα η οικονομική κρίση, η κρίση των φιλελεύθερων δημοκρατιών με την εδραίωση του φασισμού και του ναζισμού στην Ιταλία πρώτα και την Γερμανία στη συνέχεια αλλά και την εδραίωση αυταρχικών καθεστώτων σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες διαμόρφωσαν νέα αιτήματα απέναντι στο παρελθόν και τις χρήσεις και οδήγησαν σε κατάρρευση την αισιοδοξία και το πνεύμα της «προόδου» του 19ου αιώνα. Σε ποιο βαθμό όλες αυτές οι εξελίξεις επηρέασαν την ιστοριογραφία αποτελεί ανοικτό ερώτημα και δεν υπάρχουν γενικές απαντήσεις.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Μία βασική υπόθεση είναι ότι οι συνέπειες του πολέμου οδήγησαν σε αμφισβήτηση την πεποίθηση ότι η ιστορία κινείται προς τα εμπρός και την πίστη στην πρόοδο που διακατείχε τον 19^ο αιώνα. Αντίθετα, επέτειναν την αίσθηση του χάους, την αντίληψη ότι η ιστορία δεν έχει νόημα και δεν είναι μια συνεχής πορεία προς την ανθρώπινη ολοκλήρωση, όπως πίστευαν οι άνθρωποι του 19^{ου} αιώνα. Είναι απρόβλεπτη, ασταθής χωρίς καμία βεβαιότητα και επομένως αφήνει πολύ χώρο για ρίσκο και πειραματισμό. Σε αντίθεση με την βίωση του χρόνου ως γραμμικού, ομαλού και συνεχούς που κυριαρχούσε τον 19^ο αιώνα, τώρα οι πύκνωση του χρόνου και οι εντελώς απρόβλεπτες μεταβολές επιτρέπουν μια διαφορετική, χαοτική βίωση που καταργεί κάθε βεβαιότητα. Η βίωση αυτή γίνεται εμφανής τόσο στο χώρο της τέχνης όσο και σε αυτόν της επιστήμης.
- ▶ Η μνήμη του πολέμου συμπιέζεται η μάλλον το τι σήμαινε ο πόλεμος παραμένει στο παρασκήνιο παρά την επίσημη μνημόνευσή του. Η ζωή, η επιθυμία για ζωή που συνδέεται με την άρνηση της καταπίεσης βγαίνει στο προσκήνιο. Το νόημα της ζωής είναι η ίδια η ζωή, η ζωτικότητα της στιγμής. Υπήρξε δηλαδή μια ανοικτή διανοητική κρίση που προηγήθηκε της οικονομικής. Που αναζητά το νέο, την καινοτομία, τον πειραματισμό ως στοιχείο της ίδιας της ζωής και προβάλλει την ανάγκη αυτοεκπλήρωσης ενάντια στις υπάρχουσες κυρίαρχες νόρμες

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Πως μπορεί να ανταποκριθεί η ιστορία σε αυτή την κατάσταση; Από την μια πλευρά η εποχή αυτή αμφισβητεί τη αξία του παρελθόντος εντελώς [βλ πχ τα μανιφέστα του φουτουρισμού]. Από την άλλη η ιστορία μπορούσε να εξυπηρετήσει όπως και τον 19^ο αιώνα την ανάγκη των νέων εθνικών κρατών με ένα τεκμηριωμένο εθνικό παρελθόν. Αυτή η ένταση όμως δεν αναγνωρίζεται απαραίτητα από τους ιστορικούς που στην μεγάλη πλειοψηφία τους δεν θεωρούν ότι είναι δικό τους πρόβλημα.
- ▶ Όσο και αν ακούγεται περίεργο σε αυτό το διάστημα οι περισσότεροι ιστορικοί εξακολούθησαν να γράφουν ιστορία όπως παλιά. Όμως ήταν πλέον εμφανείς κάποιες μετατοπίσεις στο εσωτερικό της ιστοριογραφίας, κυρίως με την εμφάνιση της σχολής των Annales και την απομάκρυνση από την μοναδικότητα του ιστορικού γεγονότος και την διερεύνηση του παρελθόντος μέσα και από το πρίσμα άλλων επιστημών όπως η γεωγραφία και η ψυχολογία. Οι μετατοπίσεις αυτές αφορούσαν κατά βάθος, τουλάχιστον όσον αφορά την γαλλική νεωτεριστική σχολή των Annales την αναζήτηση της μετάβασης από τις «προνεωτερικές» στις «νεωτερικές» κοινωνίες, μια διάκριση που δεν αφορούσε μόνο την ιστορία αλλά βρισκόταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των ευρωπαϊκών αποικιακών δυνάμεων που διαχειρίζονταν αποικίες. Για πολλούς ιστορικούς όμως η διάκριση αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την κατανόηση των διαδικασιών κοινωνικού και πολιτικού εκσυγχρονισμού που θα ερμήνευε τον 20^ο αιώνα. .

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος που ακολούθησε τον Πρώτο δημιούργησε εκ νέου τις προϋποθέσεις για μια αποκαλυπτική προοπτική.
- ▶ Το κόστος του πολέμου υπήρξε καταστροφικό σε ανθρώπινες ζωές. Υπολογίζεται ότι μόνο στην Ευρώπη ο πόλεμος στοίχισε 37 εκ. ζωές στο διάστημα 1939-1945 και σε αυτό θα έπρεπε να προστεθεί ανάλογος σχεδόν αριθμός τραυματιών. Από τον αριθμό αυτό οι μισοί περίπου ήσαν άμαχοι και
- ▶ -σε αυτούς βέβαια υπολογίζονται τα 6 περίπου εκατ. Εβραίων που χάθηκαν στα στρατόπεδα εξόντωσης.
- ▶ -Δίπλα στο πρωτοφανή αυτό αριθμό πρέπει να υπολογίσουμε τα εκατομμύρια νεκρών και τραυματιών αλλά και τον τεράστιο αριθμό ανθρώπων που μετακινήθηκαν αναγκαστικά σε άλλες περιοχές με το τέλος ή κατά τη διάρκεια του πολέμου. Πάνω από 10 εκατ. Γερμανοί μετακινήθηκαν από τα ανατολικά προς την Δυτική Γερμανία αλλά και άλλοι εκτοπισμοί, Εσθονών, Λεττονών, Λιθουανών, Εβραίων κ.α.
- ▶ Σε αυτά βέβαια θα έπρεπε να προστεθεί και η χρήση της ατομικής βόμβας που προεικόνισε την έλευση μιας πυρηνικής εποχής και της ισορροπίας του τρόμου.
- ▶ Μετά τον πόλεμο η Ευρώπη δεν ήταν απλώς ένας σωρός ερειπίων αλλά και ένας χώρος όπου νικητές και ηττημένοι έψαχναν την αποκατάσταση της κανονικότητας. Δηλαδή την αποκατάσταση της ζωής σε καθημερινό επίπεδο, την αποκατάσταση της διατροφής, της δημόσιας υγείας, της οικονομικής ζωής της εκπαίδευσης της διοίκησης κλπ

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Πώς θα μπορούσαν οι νικήτριες δυνάμεις να αποκαταστήσουν την διοίκηση χωρίς συνεργασία με τους ανθρώπους του προϋπάρχοντος καθεστώτος, με δεδομένες τις ανάγκες της διακυβέρνησης; Η επιστροφή στην κανονικότητα επέβαλλε μια σειρά συμβιβασμούς, τόσο για παράγοντες της οικονομικής ζωής, βιομήχανοι τραπεζίτες επιχειρηματίες, όσο και για δικαστικούς εκπαιδευτικούς αστυνομικούς, δημάρχους κλπ. Οι οποίοι είχαν συνεργαστεί με τα φασιστικά καθεστώτα. Αλλά και για τους υπόλοιπους η επιστροφή σε μια κανονική ζωή προϋπέθετε μια μορφή λήθης.
- ▶ Αυτός ο συμβιβασμός συνεπαγόταν ένα είδος συλλογικής αμνησίας, μια πολιτική λήθης που απέδωσε τα εγκλήματα του πολέμου στον Χίτλερ και το στενό επιτελείο του και παρέκαμψε τις ευθύνες των εκατομμυρίων Γερμανών και άλλων που συνεργάστηκαν. Η αμνηστία που ακολούθησαν τα ευρωπαϊκά κράτη στηρίχθηκε στην ανάγκη της λήθης καθώς η τιμωρία των ναζι των συνεργατών, τους σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες περιορίστηκε σε κραυγαλέες περιπτώσεις. Απέναντι στο δίλημμα της επιστροφής στην κανονικότητα ή της πλήρους εκκαθάρισης των ναζι και των συμμάχων τους σε όλα τα επίπεδα που ενείχε το ρίσκο εμφυλίων πολέμων επιλέχθηκε το πρώτο.
- ▶ Κεντρικό θέμα στην πολιτική της λήθης η παραγνώριση της σημασίας του Ολοκαυτώματος των Εβραίων και της συνεργασίας μεγάλων τμημάτων των ευρωπαϊκών κοινωνιών με τους ναζι με αποτέλεσμα τη διάβρωση της ιστορικής συνείδησης και την άρνηση της μνήμης των θυμάτων. Όλοι θέλουν να ξεχάσουν το συντομότερο. Όπως έχει υποστηριχθεί, χωρίς την λήθη αυτή πιθανότατα η μεταπολεμική ανάκαμψη θα ήταν ανέφικτη. Αυτό ισχύει τόσο για τα διπλικά όσο και για τα κράτη υπό τη σφαίρα της ΕΣΣΔ

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Το τέλος των παλαιών αυτοκρατοριών και ο Ψυχρός πόλεμος.
- ▶ Η Ευρώπη όπως και ο κόσμος μπαίνει σε μια νέα εποχή. Η οικονομική ανάπτυξη που θα ακολουθήσει τον πόλεμο συνδέεται πλέον με την παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συστημάτων και την ταχύτατη επένδυση στην τεχνολογία, κυρίως στο δυτικό κόσμο. Ο κόσμος γίνεται όλο και μικρότερος και τα αιτήματα προς το παρελθόν και την ιστορία μετατοπίζονται.
- ▶ Μέχρι και τον πόλεμο η πρακτική της ιστορίας σε μεγάλο βαθμό παρέμεινε στην έρευνα της πολιτικής και διπλωματικής ιστορίας ενώ μετά το τέλος του απέφυγε να ασχοληθεί με τα τραύματα του πολέμου συντονιζόμενη με την λογική της λήθης που είχε καθαρά πολιτικό χαρακτήρα και αφορούσε τις τεχνικές της διακυβέρνησης στην Ευρώπη μετά τον πόλεμο, είχε δηλαδή μια πραγματιστική διάσταση. Στο ίδιο πλαίσιο μπορούμε να αναγνωρίσουμε την έμφαση στην ανάπτυξη των επιστημών που θα εξυπηρετούσαν την μεταπολεμικά ανάπτυξη. Αυτή η προτεραιότητα έδινε στις επιστήμες, συμπεριλαμβανομένων και των κοινωνικών μια «σκληρή» υπόσταση καθώς καλούνταν να συμβάλουν στην ανοικοδόμηση της Ευρώπης στις συνθήκες του Ψυχρού πολέμου.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Στον χώρο της ιστορίας η τάση που εμφανίστηκε ήταν αυτή μιας ακόμη περισσότερο επιστημονικής ιστορίας, τάση που αφορά κυρίως το χώρο της γαλλικής και αμερικανικής ιστοριογραφίας. Την περίοδο αυτό αναδείχθηκε η ανάγκη της ενασχόλησης με τις οικονομικές εκείνες δομές που λειτουργούν πλέον σε παγκόσμιο επίπεδο. Εγκαταλείπεται η εθνική ιστορία ως προνομιακή κλίμακα ανάλυσης και η επικέντρωση αφορά τις διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού. Επιπλέον, αναγνωρίζεται η σημασία άλλων επιστημών στη διερεύνηση του παρελθόντος, όπως τα οικονομικά και η κοινωνιολογία, ακόμη και τα μαθηματικά. Είναι προφανές ότι η ιστορία στράφηκε σε μια προοπτική «αντικειμενικότητας» η οποία συνδεόταν με μεθόδους που θα διασφάλιζαν τα ιστορικά συμπεράσματα.
- ▶ Με αυτή τη στροφή η ιστορία επιχειρεί να μετατραπεί σε σκληρότερη επιστήμη από ό,τι θεωρείτο μέχρι τότε. Αν και ουδείς θεωρούσε ότι η ιστορία μπορεί να κάνει προβλέψεις, όπως πχ οι θετικές επιστήμες, υπάρχει η προσδοκία μιας ιστορικής επιστήμης που μπορεί να περιγράψει τους μετασχηματισμούς σε βάθος χρόνου, να αναλύσει δομές και απρόσωπες διαδικασίες και να κάνει γενικεύσεις. Το κυριότερο παράδειγμα συνδέεται με την γαλλική σχολή των Annales η οποία κυριάρχησε μετά τον πόλεμο για πολλές δεκαετίες εισάγοντας την έννοια των πολλαπλών χρονικοτήτων και ιεραρχώντας την μικρή, μεσαία και μεγάλη διάρκεια και τα φαινόμενα που συνδέονταν με αυτές. Το πλαίσιο αυτής της σύλληψης της χρονικότητας κεντρική βαρύτητα είχε ο «σχεδόν ακίνητος» χρόνος της μακράς διάρκειας.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Στο πλαίσιο της ανοικοδόμησης της Ευρώπης και της ταχύτατης οικονομικής ανάπτυξης υπάρχει μεγάλο περιθώριο για την ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας. Το ενδιαφέρον για τους κλάδους αυτούς αντιστοιχεί και στον γενικότερο εκδημοκρατισμό των δυτικοευρωπαϊκών κοινωνιών. Η ανάπτυξη εργατικών κομμάτων, η εδραίωση της καθολικής ψηφοφορίας, η αναρρίχηση σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων στην εξουσία, η διεύρυνση του κράτους προνοίας και το άνοιγμα της εκπαίδευσης σε όλα τα κοινωνικά στρώματα δημιουργεί καινούργια αιτήματα για την ιστορία, όπως πχ η ιστορία των εργατικών τάξεων και των λαϊκών στρωμάτων.
- ▶ Φυσικά και ο εκδημοκρατισμός της ιστορίας δεν ήταν άσχετος με αυτό το αποτέλεσμα. Αναφέρομαι στο «άνοιγμα» των ιστορικών σπουδών με την ίδρυση εκατοντάδων νέων εδρών σε όλο τον κόσμο τις οποίες κατείχαν άνδρες αλλά για πρώτη φορά και γυναίκες που δίνουν τρομακτική ώθηση στις ιστορικές σπουδές.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Κατά την δεκαετία του 70 η στροφή προς την μελέτη κοινωνικών ομάδων θα ενισχυθεί από την επίδραση του φεμινιστικού κινήματος που υπογράμμισε ότι η ιστορία κατέγραφε τα πράγματα αποκλειστικά από την πλευρά των ανδρών αναγνωρίζοντας μόνο σε αυτούς θέση ιστορικού υποκειμένου και παραγνωρίζοντας εντελώς την γυναίκα δράση.
- ▶ Το ίδιο ισχύει για την επιρροή της μετά-αποικιακής κατάστασης και της κριτικής του ευρωκεντρισμού που προέκυψε με το τέλος των ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών και συνδυάστηκε με τα κινήματα της φοιτητικής νεολαίας που αντιδρούσαν στην αποικιοκρατία και αργότερα στον πόλεμο στο Βιετνάμ. Απέναντι σε αυτές τις προκλήσεις ενισχύθηκε σημαντικά η κοινωνική ιστορία και η μελέτη των κοινωνικών τάξεων αν και με τρόπο που αναδείκνυε ποσοτικές και δομικές πλευρές, παραγνωρίζοντας εντελώς το υποκείμενο ως παράγοντα ιστορικής δράσης/ αλλαγής και γενικά ως ανάξιο προσοχής.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Η τάση αυτή αντιστρέφεται προς τα τέλη της δεκαετίας του 70 όταν εκδηλώνεται μια σταδιακή μετατόπιση προς την μελέτη των υποκειμένων και της υποκειμενικότητας.
- ▶ Η στροφή αυτή έγινε αισθητή γρήγορα στον χώρο της ακαδημαϊκής ιστορίας για διαφορετικούς λόγους. Πολλοί ιστορικοί επηρεάστηκαν από την εμφάνιση νέων κοινωνικών κινημάτων που διέφεραν αισθητά από τα κινήματα ταξικής βάσης. Ο φεμινισμός, η οικολογία, τα εθνοτικά κινήματα, και αυτά σεξουαλικού προσανατολισμού, τα ανθρώπινα δικαιώματα, ή τα κινήματα εκδημοκρατισμού στην Ανατολική Ευρώπη έθεσαν εντελώς διαφορετικού τύπου ζητήματα. Επηρεάστηκαν επίσης από την κοινωνική ανθρωπολογία που με την σειρά της ανακάλυψε την ανάγκη ιστορικοποίησης των κατηγοριών που χρησιμοποιούσε.
- ▶ Από την άλλη η κοινωνική ιστορία όπως είχε διαμορφωθεί αντιμετώπισε μια ισχυρή κριτική κυρίως επειδή εξακολουθούσε να αγνοεί το υποκειμενικό και επικεντρωνόταν στις μακρόχρονες δομές, παρά το γεγονός ότι είχαν από την δεκαετία εμφανιστεί εργασίες που επιχειρούσαν να αποκαταστήσουν το υποκείμενο στην ιστορική διαδικασία όπως η γνωστή μελέτη του E.P Thomson για την δημιουργία της εργατικής τάξης στην Αγγλία (1964). Υπήρχε επομένως μια αναντιστοιχία με τα κυρίαρχα κοινωνικά αιτήματα που πολλοί ιστορικοί πρόσεξαν.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Ωστόσο, δεν μπορεί να υπάρξει κάποιο σταθερό συμπέρασμα της σχέσης της ιστορίας με το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται. Σίγουρα δεν υπάρχει μια ευθεία συσχέτιση ανάμεσα στα δύο αλλά πολλά επίπεδα και ρυθμοί ανταπόκρισης στις αλλαγές του κοινωνικού πολιτισμικού περιβάλλοντος [πχ είναι ενδιαφέρον να διερευνήσει κανείς την «αντοχή» της πολιτικής- διπλωματικής ιστορίας μέχρι και πρόσφατα παρά τις εμφανείς μετατοπίσεις του παραδείγματος]. Επομένως, αν και είναι χρήσιμο να σκεφτόμαστε για τα πολιτισμικά συμφραζόμενα της ιστορικής έρευνας δεν είναι πάντα εύκολο να αναγάγουμε την δεύτερη ευθέως στα πρώτα. Τα ιστορικά έργα και η ιστορική έρευνα διατηρεί την αυτονομία της αν και από την άλλη πλευρά δεν μπορεί να απομονωθεί με σινικά τείχη από τον πολιτισμικό και κοινωνικό της περίγυρο. Σε κάθε περίπτωση αυτοί οι προβληματισμοί δεν αφορούσαν όλους τους ιστορικούς ή όλα τα Πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα με τον ίδιο τρόπο. όμως σήμερα είμαστε σε θέση να διατυπώσουμε το πρόβλημα με περισσότερο καθαρό τρόπο σε σχέση με το παρελθόν, έστω και αν απαντήσεις δεν μπορούν να δοθούν εύκολα. Παρά ταύτα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι παρατηρήθηκαν σημαντικές μετατοπίσεις στα ενδιαφέροντα των ιστορικών και στις προσεγγίσεις τους που μπορούν να τοποθετηθούν σε ευρύτερα συμφραζόμενα.

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Ανάδειξη των σπουδών μνήμης που έφεραν στο προσκήνιο την μνήμη των υποκειμένων και την εμπειρία τους. Ενώ η ιστορία κατά τον 19^ο αι είχε στηριχθεί πάνω σε έγγραφα τεκμήρια και υποβάθμισε την προσωπική μαρτυρία ως υποκειμενική. Αρχής γενομένης με τους επιβιώσαντες στο Ολοκαύτωμα, η προφορική μαρτυρία επιτρέπει στους ιστορικούς να εξετάσουν ζητήματα που μέχρι τότε τους διέφευγαν τελείως ή δεν τους ενδιέφεραν, όπως π.χ η συγκρότηση της υποκειμενικότητας αλλά και η αστάθεια, η ιστορικότητα του υποκειμένου καθώς και η σχέση δημόσιου/ιδιωτικού.
- ▶ Την ίδια περίπου περίοδο κάτω από διαφορετικές φιλοσοφικές επιρροές αναδεικνύεται η σημασία της γλώσσας ως παραγωγού νοήματος
- ▶ Αλλά και η εμφάνιση της μικροιστορίας όπου η πολύ μικρή κλίμακα έρευνας αποτελεί μεθοδολογική επιλογή
- ▶ Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μεγάλη ανανέωση των θεμάτων και αντικειμένων στον χώρο της ιστορίας [νέα πεδία κοινωνικής –πολιτισμικής ιστορίας. Πέρασμα από την ιστορία των μεγάλων προσωπικοτήτων στην μελέτη των λαϊκών τάξεων, την ιστορία της παιδικής ηλικίας, του φύλου, από την ιστορία των εθνικών κρατών στην ιστορία του εθνικισμού και της εθνικής ιδεολογίας, από την ιστορία των επίσημων πολιτικών θεσμών και των συνταγμάτων στην ιστορία των νοσοκομείων και της ψυχιατρικής, ιστορία των συναισθημάτων κ.α]

Οι τροχιές της ιστορίας

- ▶ Οι μετατοπίσεις στις οποίες αναφέρομαι αφορούν, τέλος, και μια νέα ματιά στην ίδια την ιστορία στην κατανόηση των ορίων των μεθόδων και της επιστημολογίας της. Αν μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα η ιστορία θεωρείτο ως ένα πεδίο σωρευτικής γνώσης, όπου κάθε ιστορικός έβαζε το λιθαράκι του για να μπορέσουμε γνωρίσουμε ένα ενιαίο και αντικειμενικό παρελθόν που προσφερόταν προς ανακάλυψη μετά τα μέσα του 20^{ου} αι πολλοί ιστορικοί αναγνωρίζουν στην ιστορία τον λόγο για το παρελθόν ή μάλλον τις διαφορετικές πρακτικές λόγου που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν προκειμένου αυτό να αναπαρασταθεί χωρίς να υπάρχει η πλήρης δυνατότητα αναπαράστασης η «αποκατάστασής» του. Υποστηρίζουν ότι το παρελθόν δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί τηλεσκοπικά αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί ως πεδίο που συνεχώς μεταβάλλεται, πεδίο το οποίο δεν ενδιαφέρει με τον ίδιο τρόπο κάθε εποχή και κάθε πολιτισμό. Αλλά και τα ίδια τα αντικείμενα που εξετάζουμε στο παρελθόν δεν παραμένουν τα ίδια αλλά μεταβάλλονται στον χρόνο [π.χ παιδί, βιασμός]
- ▶ Ενώ ταυτόχρονα ενδιαφέρει και η οπτική ματιά με την οποία κάθε ιστορικός παρατηρεί το παρελθόν (καλειδοσκοπική ματιά) αλλά και για τον τρόπο που γράφεται ιστορία, όχι απλώς στη βάση των καλολογικών στοιχείων αλλά τω περιορισμών που θέτει στην ιστορική γραφή και ταυτόχρονα των δυνατοτήτων που θέτουν οι πολιτισμικά διαθέσιμοι τρόποι γραφής που η ιστορία μοιράζεται με τη λογοτεχνία ήδη από την εποχή που συγκροτείται ως «επιστήμη».

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χαρίλαος Εξερτζόγλου
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

